

22.3.2021

Lakivaliokunnalle

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi.

Teema: Vaikutukset rangaistusten täytäntöönpanoon; yhteistyö Risen ja hyvinvointialueiden välillä

Yhteistyö

Rikosseuraamuslaitos tekee yhteistyötä useiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa pystyäkseen toteuttamaan lainsäädännössä rangaistusten täytäntöönpanolle asetettuja tavoitteita rikoksettoman elämän tukemisesta, sosiaalisen selviytymisen edistämisestä ja yhteiskuntaan sijoittumisen edistämisestä. Rikosseuraamuslaitos ei tuota sosiaalihuollon palveluja, mutta tekee laajasti sosiaalihuoltoa ja kuntoutusta tukevaa ja täydentävää sosiaalityötä laissa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi. Rangaistusten täytäntöönpanon lainsäädännössä Rikosseuraamuslaitokselle on asetettu myös lukuisia yhteistyövelvoitteita. Sote-uudistuksessa on Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta tärkeää, että ehdotukseen sisältyy yhteistyövelvoitteita sosiaali- ja terveyspalveluita tuottaville hyvinvointialueille ja myös mahdollisuus ohjata valtakunnallisesti hyvinvointialueiden yhteistyötä niiden valtion toimijoiden kanssa, jotka omaa perustehtävää toteuttaessaan tekevät myös sosiaalityötä (Risen lisäksi vaikkapa Migri tai valtion sairaaloiden sosiaalityö). Vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden yhdenvertainen kohtelu eri alueilla edellyttää, että yhteistyön käytännöistä ja sisällöistä pystytään sopimaan samansuuntaisesti eri hyvinvointialueiden kanssa.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden muutosesitys tarjoaa yhteistyölle nykyistä selkeästi paremmat lähtökohdat kokoamalla sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun kuntia laajemmille alueille, korostamalla yhteistyötä ja palvelujen yhteensovittamista, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista ja yhdenvertaista palveluiden saatavuutta. Yhteistyökumppanina 22 hyvinvointialuetta (ml Uudenmaan sote-alueet) on yhteistyökäytännöistä sopimisen näkökulmasta parempi lähtökohta kuin lähes kolmesataa kuntaa. Yhteistyökumppanin vaihtuminen kunnasta laajaksi monitoimijaiseksi organisaatioksi tuo toisaalta uusia haasteita yhteistyön järjestämiseen.

Hyvinvointialueen velvollisuus palvelujen yhteensovittamiseen

Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta tärkeää on esitykseen sisältyvä säännös, jonka mukaan vastuu asukkaan palvelukokonaisuuksien yhteensovittamisesta on selkeästi määritelty hyvinvointialueelle myös niissä tilanteissa, joissa jokin osa palvelusta järjestettäisiin muun hyvinvointialueen toimesta tai palvelun tuottaisi yksityinen palvelun tuottaja tai valtio. Seuraamukseen sisältyvä sosiaalihuoltoa tukeva ja täydentävä toiminta ja kuntoutus on valtion järjestämää palvelua, jotka hyvinvointialueen tulisi yhteensovittaa sote-palvelujen kanssa. Rikosseuraamuslaitos sitoutuu edistämään yhteensovittamista. Rangaistusajan suunnitelmiin liittyvä yhteistyö esimerkiksi kuntien sosiaalihuollon kanssa pyritään aloittamaan jo seuraamuksen valmisteluvaiheessa tai viimeistään aloitusvaiheessa. Tähän vaikuttaa mm. se, että vankilassaoloaika voi olla lyhyt vaikkakin toistuva. Esimerkiksi 40 % vuoden aikana vankilassa olleista on

siellä korkeintaan 3 kuukautta. Sosiaalihuollon asiakassuunnitelmat voivat vaikuttaa seuraamuksen aikaisiin toimintoihin ja palveluihin. Lisäksi seuraamuksen jälkeiset jatkumot voidaan järjestää suunnitelmallisemmin ja ajoissa.

Rikosseuraamus on usein lyhyt vaihe henkilön elämässä eikä katkaise kuntalaisuutta eikä siten vaikuta henkilön asemaan kuntalaisena. Kuntalaisuus säilyy vankeuden aikana ja siten oikeus palveluihin, ellei toisin ole säädetty. Terveystuhoollon palvelut vangeille tuottaa Vankiterveydenhuollon yksikkö. Palvelujen yhteensovittaminen on keskeistä myös yhdyskuntaseuraamuksissa, joita suoritetaan vapaudessa eli asiakkailta on usein samaan aikaan aktiivinen asiakkuus sekä sosiaalihuollossa että Rikosseuraamuslaitoksessa. Vaikka Rikosseuraamuslaitos järjestääkin joitakin palveluja seuraamuksen aikana, esimerkiksi päihdekuntoutusta tai työ- ja toimintakyvyn arviointia, palvelut olisi suunniteltava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Uusimisriskin vähentäminen on Rikosseuraamuslaitoksen erityinen tehtävä, mutta siihenkin liittyviä palveluita olisi jatkumoiden varmistamiseksi kehitettävä yhteistyössä sote-palveluiden ja kuntien kanssa, esimerkiksi väkivaltakäyttäytymistä ehkäiseviä palveluita.

Paljon palveluja ja monialaisia palveluja tarvitsevia

Seuraamuksia suorittavista osa on palveluiden ulkopuolella vaikka olisi niihin oikeutettuja ja moni kuuluu paljon palveluja ja monialaisia palveluja tarvitsevien ryhmään. Viimeistään seuraamuksen aikana voidaan tunnistaa tähän ryhmään kuuluvia ja ohjata heitä hyvinvointialueen tälle ryhmälle suunnittelemiin prosesseihin.

Vankeutta tai yhdyskuntaseuraamusta suorittaa vuoden aikana keskimäärin 10 000 eri henkilöä. Vankilakierteeseen jääneet vangit ovat aikuisväestön sairain, köyhin ja syrjäytynein väestönosa (Hypen; Vankilasta 1993 -2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2004). Vapautuneiden vankien seuranta-aikana tapahtunut kuolleisuus on vastaavan ikäistä suomalaista aikuisväestöä suurempi. Terveystutkimuksen mukaan (Joukamaa ja työryhmä; Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010) mielenterveyden häiriöt ovat yleisiä, päihderiippuvuus on kymmenkertaista tavalliseen väestöön verrattuna ja somaattiset sairaudet ovat yleisiä. Terveystutkimuksessa puolet tutkittavista arvioitiin työkykyisiksi ja lähes viidennes työkyvyttömiksi. Kaikilla työkyvyttömiksi arvioituilla ei ollut työkyvyttömyyseläkettä. Erityisesti naisvankien ja sakkovankien terveydentila osoittautui huonoksi. Asunnottomina vapautuu kolmannes.

Eila Lempiäinen
Erikoissuunnittelija
Rikosseuraamuslaitos, keskushallintoyksikkö
eila.lempiainen@om.fi

Esitelty sähköisesti keskushallintoyksikössä